

Baptistická Eklesiologie

VÝCHOZÍ MATERIÁL TEOLOGICKÉ KOMISE PRO ROZHOVOR O KONGREGACIONALISMU V BJB

Rozhovor o kongregacionalismu se zabývá problematikou církevního zřízení, v jehož centru je shromážděný místní sbor (latinsky: congregatio) jako základní církevní jednotka. „Každý místní sbor je křesťanskou církví ve smyslu Nového zákona“ (Ústava BJB – hlava I. odst. 2). Problematika kongregacionalismu má dva základní rozměry – vnější a vnitřní. První se týká vztahů mezi sbory a druhý vztahů uvnitř místního sboru.

„Vnější“ kongregacionalismus

Baptisté jsou svým církevním zřízením kongregacionalisté, což znamená, že věří, že každé místní společenství křesťanů (sbor) je církví v plném slova smyslu a že je nezávislé na vyšších instancích církevní nebo státní moci, neboť podléhá jedině Kristu, tomu však plně a bezpodmínečně. Baptisté jsou proto přesvědčeni, že každé takové společenství Kristova lidu (sbor) je skrze Ducha svatého kompetentní k tomu, aby spravovalo všechny své věci. „Podle svědectví Nového zákona je každý sbor církví, které Pán církve Ježíš Kristus udílí prostřednictvím Ducha svatého potřebná obdarování k jejímu životu i službě“ (Ústava BJB, příloha č. 3: Sborový řád – hlava I. § 1). Z toho vyplývá, že „každý místní sbor má svobodu a odpovědnost hledat a nalézat Kristovu vůli v jeho vlastním životě a díle“ (Ústava BJB, příloha č. 1: Zásady a stanoviska – odst. 7) .

Touha po širším obecenství věřících a účinnějším šíření evangelia vede místní baptistické církve (sbory) k dobrovolnému sdružování s jinými církvemi (sbory). „Bratrská jednota baptistů je společenstvím baptistických sborů na území České republiky, které se dobrovolně sdružily za účelem vzájemné spolupráce i spolupráce s jinými církevními gremii a organizacemi v ČR i v zahraničí“ (Ústava BJB hlava I. odst. 1). „Toto společenství pomáhá místnímu sboru dostát úkolu věrnosti biblickému svědectví i duchovnímu odkazu, k němuž se hlásí, a tak zůstat v živém spojení s baptisty ve světě i s církví obecnou“ (Základ a řád ordinované služby v BJB – úvod).

Společenstvím sborů, ať už na národní, regionální nebo celosvětové úrovni, není ustanovována církev, a proto baptisté sdružování sborů stejného teologického zaměření neoznačují za „církve“ ale denominaci a užívají pro ně spolkovou terminologii (např. Jednota, Federace, Aliance), podobně též pro jejich orgány (executive committee – výkonný výbor). Tato sdružení fungují výhradně na základě dobrovolnosti, spolupráce a partnerství.

„Vnitřní“ kongregacionalismus

Kongregacionalistické pojetí církve má své důsledky i pro vnitřní uspořádání jednotlivých místních církví (sborů). Baptisté rozumí sboru tak, že jde o společenství věřících v Krista, kteří „jsou ve smluvním spojení se svým Bohem a se sebou navzájem ve společné bohoslužbě, práci a obecenství“ (Ústava BJB, příloha č. 1: Zásady a stanoviska – odst. 6). Na rozdíl od některých jiných eklesiologických tradic (např. episkopálních nebo presbyteriálních) jsou baptisté přesvědčeni, že Bůh vládne svému lidu především prostřednictvím sborového shromáždění, složeného ze všech členů sboru. „Členové místního sboru řeší na sborových setkáních všechny své duchovní, kázeňské i praktické záležitosti pod vládou Kristovou společně“ (Ústava BJB, příloha č. 1: Zásady a stanoviska – odst. 7) .

Takto shromážděný sbor není vázán na žádný lidský model autority, ať už vnější nebo v jeho rámci. Duchovní vedení sboru (kazatel, staršovstvo apod.) nepředstavuje mocenskou ani hierarchickou

strukturu, nýbrž služebný nástroj sborového života. „Členové sboru každé jednotlivé povolání zodpovědně rozpoznávají a přezkují. Těm, kdo jsou povoláni k duchovnímu vedení, je na základě tohoto zmocnění svěřena zvláštní odpovědnost za vyučování a pastýřskou péči“ (Ústava BJB, příloha č. 1: Zásady a stanoviska – odst. 8). Autoritu k vedení uděluje shromážděný sbor prostřednictvím demokratických voleb. Smyslem demokratických postupů není vítězství většiny v politickém zápase, nýbrž aby každý člen sboru mohl přispět k rozpoznání Kristovy vůle s celým společenstvím.

Novozákonní pojetí církve

Ježíš Kristus přišel, aby svým povoláním k následování vytvořil obecnství lidí pod Božím panstvím. Toto obecnství je v Novém zákoně nazýváno různě: např. stádce, společenství Ducha, tělo Kristovo a nejčastěji řeckým termínem EKKLÉSIA, které se česky běžně překládá jako církev. Tento tradiční překlad neodpovídá původnímu významu tohoto termínu, který znamená svolání lidí, shromáždění. V řecky mluvícím světě prvního století bylo tímto termínem označováno veřejné shromáždění řádně svolaných občanů politické obce. V Septuagintě, řeckém překladu Starého zákona, se tímto slovem překládalo hebrejské slovo KAHAL, které znamená „shromážděný Boží lid“. Jan Blahoslav, překladatel novozákonní části Kralické bible, napsal: „slovo eklesia by se mělo podle toho, co v řečtině znamená, překládat slovem sněm (svolání), anebo jak to navrhl Jan Hus, slovem sbor, majícím svůj původ v slovu sebrání neboli sejiti“. Aby čtenáři věděli, že je možno používat slova sbor místo církev a naopak, překládal slovo EKKLÉSIA střídavě slovem sbor i slovem církev. Proto např. čteme v Kralické biblí jednou o Galatských sborech (Ga 1,2) a podruhé o Galatských církvích (1K 16,1).

Termín EKKLÉSIA má v Novém zákoně dvojí význam. Jednak se vztahuje na lid Boží jako celek (cca 15% výskytů) a jednak znamená místní shromáždění Božího lidu (cca 85 % výskytů). Velmi často se tento termín vyskytuje v množném čísle – „církve“ (cca 35% výskytů) ve smyslu různých místních sborů. Zvláštní pozornost si zaslouží výrazy „církve Boží“ (1K 11,16; 1Te 2,14; 2Te 1,4) a „církve Kristovy“ (Ř 16,16; Ga 1,22), které spolu s výrazy „církve Boží“ a „církve v Bohu Otci a Pánu Ježíši Kristu“ ve spojení s konkrétním místním sborem (Sk 20,28; 1K 1,2; 2K 1,1; 1K 11,22; 1Te 1,1; 2Te 1,1) jasně poukazují na skutečnost, že každý místní sbor křesťanů je v plném slova smyslu církví, tedy Božím lidem a tělem Kristovým.

Na některých místech Nového zákona (především v epištole Efezským) je termínu EKKLÉSIA užito v obecném významu, který postihuje univerzalitu a jednotu všeho Božího lidu jako těla Kristova. V tomto smyslu má EKKLÉSIA až kosmický rozměr (Ef 1,22n, 3,10; Žd 12,22n). Nikde zde však termín „církve“ nebo „tělo Kristovo“ neoznačuje nějakou národní či celosvětovou organizaci, natožpak nějakou skupinu sborů ve smyslu denominace. Místní církev (sbor) je ztělesněním církve jako těla Kristova na určitém místě. EKKLÉSIA se nedá uskutečnit tak, že by se sečetly všechny jednotlivé sbory (církve). Místní shromáždění Kristova lidu není organizační částí celku. Protože Kristus je plně přítomen v každém společenství Božího lidu, které se shromáždilo v jeho jménu (Mt 18,17-20), je celek paradoxně přítomen v „části“. Odtud má místní sbor, pokud je shromážděn pod Boží královskou vládou v Kristu, autoritu ke kázání, vyučování, evangelizaci a k řízení svých věcí bez toho, aby se obracel na nějakou vyšší organizační složku.

Baptisté jsou přesvědčeni, že jejich pojetí církve vychází z novozákonního svědectví o prvotní církvi. Musí však přitom uznat, že v Novém zákoně nenacházíme jednu jasně definovanou formu vnitřního uspořádání sborů, nýbrž více prvků, které vedly k dalšímu vývoji v dějinách křesťanstva. Proto se i jiné eklesiologické tradice mohou dovolávat novozákonních příkladů. Ve Skutcích apoštolů i dalších novozákonních spisech můžeme spatřovat jak prvky kongregačního, tak i biskupského či presbyterního řízení sborů. Způsob správy prvních křesťanských sborů se lišil místo od místa, podle svého původu (např. sbory židokřesťanské nebo pavlovské) a také v čase, podle misijní situace církve (např. Ř 12, 1K 12 nebo 1Tm, Tt). To znamená, že budování novozákonních sborů byl stále se

vyvíjející proces, jenž se vyrovnával s konkrétní situací místní církve.

Baptisté ve svém pojetí církve zdůrazňují a rozvíjejí skutečnost, že i když se v Novém zákoně objevují nejrůznější služby vedení, přece vlastní lidská autorita spočívala na celém sboru (Mt 18,17-18; Sk 6,1-6 11,29-30 13,2-3 14,27 15,22.28 15,30-31; 1K 5,4-5 12,4-7 14,29; 1J 4,1). Epištoly byly povětšinou adresovány sborům, apoštolové apelovali na lidi ve sborech. Žádný „církvní úřad“ neměl moc k tomu, aby lidi k něčemu nutil (2K 1,24; 1Pt 5,1-3). Principy vnitrosborové demokracie jsou v souladu s praxí prvotní církve pokud konečná autorita patří Pánu církve Ježíši Kristu.

Z dějin českého baptistického hnutí

Když v roce 1886 kazatel prvního baptistického sboru v Čechách br. Jindřich Novotný vydal český překlad tehdejšího vyznání německých baptistů, nazval ho: Vyznání víry a zřízení sborů u víře pokřtěných křesťanů, obyčejně Baptistů zvaných. Nešlo tedy o ústavu nějaké Církve baptistů, ale baptistických sborů. O našem tématu zde pojednává článek 10. nazvaný O církvi Páně. V úvodní části tohoto článku se praví: „skrže křest svatý jsme přijati do církve Kristovy na zemi, kterouž pro nás Pán jakožto prostředek milosti ustanovil“. Odstavec nazvaný Úřady v církvi je uvozen slovy: „jedině sám Pán Ježíš Kristus jest hlava církve; viditelných hlav na zemi církev nezná“. Dále již se slova církev užívá výhradně ve smyslu místního sboru věřících. Odstavec nazvaný Starší a učitelé začíná slovy: „jakého stupně důstojnosti mezi staršími a učiteli neznáme, majíce za to, že pojmenování písma svatého, jako: biskup, kazatel a t. d. žádné stupně hodnosti neoznačuje“.

Úkol starších je zde shrnut do slov: „starší předsedají v sborových shromážděních, kteréž i řídí, majíce zároveň uloženo usnešení sboru v skutek uvést. Mimo to jsou k věrné péči o jednotlivé duše zavázáni“. V pojednání o učitelích se praví: „ohledně evangelické čistoty učebných přednášek a výkladů stojí pod dozorem celého sboru, jenž kazatele v případě, že by se od učení evangelia vzdálil, a při své odchylce vůči všemu napomenutí setrval, z úřadu jeho ihned odstraniti může“. V odstavci nazvaném Hlasování čteme: „v poradných shromážděních sboru vyřizují se všechny záležitosti, pokud možno, hlasováním. Při hlasování má hlas každého úda stejnou váhu, a rozhodnutí děje se většinou hlasů. Takovému rozhodnutí musí se menšina ochotně podrobiti, jelikož svobodu a řád v domě Božím jiným způsobem udržeti nelze“. Také přijímání nových členů, vyloučení ze sboru, jakož i znovupřijetí, je zde podmíněno hlasováním celého sboru.

V roce 1903 napsal br. Jindřich Novotný v „Poslu pokoje“, že „3. konference Jednoty baptistických církví v Čechách se sešla v Praze“. Slova „Jednota“ tady použil ve smyslu slova „svaz“. Jednalo se o konferenci svazu čtyř baptistických sborů v Čechách. Br. Novotný tam měl referát na téma „Církev Páně“. Píše se v něm: „slovem církev je v Písmu sv. vyjádřeno vždy něco skutečného, shromáždění určitých osob, tedy něco konkrétního, a nikdy nějaká pouhá zásada, nikdy něco neviditelného. Slovem „církev“ pojmenovány byly jednotlivé sbory, jak se nalézaly na jednotlivých místech... Toto pojednání o církvi se v určitém ohledu liší od názorů o církvi, jak se tu a tam o tom píše a káže. Velmi často se setkáváme s názory, v nichž lidé vynakládají veškerou snahu, aby do Bible vložili nějaké nebiblické zřízení církve, aby tak přece jen bylo jaksi možno ospravedlnit to, že se mnozí lidé za naší doby po této stránce vzdálili od učení slova Božího.“

Po vzniku Československé republiky 25 baptistických sborů českých, moravských, slovenských, německých a maďarských v roce 1919 vytvořilo Jednotu československých baptistů. Br. Dr. Jindřich Procházka po desetileté činnosti tajemníka této Jednoty vydává v roce 1929 spisek pod názvem „Po deseti letech“ a v něm vysvětluje povahu tohoto uskupení takto: „Jednota je dobrovolné a bratrské spojení sborů. Hlavním účelem tohoto spojení je pěstování společenství a spolupráce všech misijních jednotek. Jednota nekoná misijní dílo – to činí sbory -, ani neustanovuje kazatele; nedává zákony a nařízení, nerozhoduje ve sporných otázkách sborů. To všechno spadá do rámce činnosti a odpovědnosti jednotlivých sborů. Sbor je samostatná a svéprávná jednotka. Jednota je těleso poradní

a reprezentativní alespoň v tom smyslu, že sjednocuje všechny sbory ke společenství, na obranu náboženské svobody a k hlásání zásad společného vyznání.“ Výše zmíněné zásady potvrzuje i Zřízení Bratrské jednoty Baptistů (Chelčického) v ČSR z roku 1930. I když tato ústava považuje za nejvyšší orgán Jednoty konferenci, výčet úkolů konference ukazuje, že sbory nejsou konferenci podřízeny. Sbory jsou podle této ústavy samostatné. Kongregační princip je posilován častými sborovými schůzemi, které „se konají podle potřeby, nejméně šestkrát za rok“ (§ 10).

Ani v době nacistické okupace nebylo nutno měnit svazovou povahu Bratrské jednoty baptistů. Teprve v roce 1953 důsledkem brutálního tlaku státní moci došlo ve chvílích bezradnosti v řadách československých baptistů k deformování ústavnosti BJB v tom směru, že se zastínila její svazová povaha. Její nová ústava byla formulována tak, že BJB je církví, která v sobě zahrnuje všechny sbory baptistů v ČSR. V zájmu lepšího dohledu na církve a jejich ovládnutí byla státními úřady uměle posilována autorita i zodpovědnost ústředních orgánů Jednoty. Obdobně byla posilována i autorita a zodpovědnost kazatelů na sborech. Ústava BJB z roku 1969 představovala návrat ke kongregačnímu zřízení, když se v § 12 píše „BJB je společenstvím samostatných sborů na území ČSSR“. Určitá terminologická nedůslednost zde však zůstává, když v úvodu můžeme číst: „Bratrská jednota baptistů v Československu je křesťanskou církví kongregačního směru“. Tuto nedůslednost napravila Ústava BJB z roku 1988, která prohlašovala, že „Bratrská jednota baptistů v ČSSR je společenstvím samostatných církevních sborů baptistů (kongregačního charakteru) na území ČSSR“ (§ 1, odst. 1). Poměrně široký rozsah pravomocí ústředních orgánů BJB (Rad) je zde ještě podmíněn zájmem státního dohledu nad církvemi. Ústřední i oblastní orgány BJB byly nuceny mnohé záležitosti patřící do pravomoci sborů projednávat se státní správou samy.

Změna společenských poměrů v naší zemi po roce 1989 umožnila BJB plný návrat k původním zásadám českého baptistického hnutí a klasickým principům světového baptizmu. Vnější výrazem této transformace v BJB se stala v současné době platná Ústava BJB z roku 1995, která se jednoznačně přihlásila k zásadám kongregacionalismu. Kompetence jednotlivých orgánů BJB zde nejsou blíže vymezeny, a proto je popisují na ústavu navazující dokumenty Organizační řád BJB a Jednací řád Sjezdu delegátů a Rady zástupců sborů. Příloha ústavy Volební řád plně respektuje laické pojetí církve. Příloha ústavy Zásady a stanoviska vychází obsahově ze studijního materiálu, vydaného oddělením pro teologii a vzdělání Evropské baptistické federace v roce 1993 pod názvem: Kdo jsou baptisté – na cestě k vyjádření identity baptistů v měnící se Evropě. Příloha ústavy Sborový řád je sborům předložena pouze jako modelový návrh, který si mohou jednotlivé sbory přizpůsobit svým vlastním podmínkám a potřebám. Jako služebnou pomůcku jednotlivým sborům v otázkách ordinované duchovní služby přijaly sbory BJB v roce 1997 Základ a řád ordinované služby v BJB. Tento řád sbory nezavazuje svobody rozhodování o svých věcech ani zodpovědnosti za vlastní duchovní službu, ani je nepodřizuje nějaké vyšší instanci.